HALK BİLGİSİ
HABERLERİ

İstanbul - Eminönü Halkevi Dil ve Edebiyat Şubesi Tarafından
Çıkarılır Aylık Folklor Mecmuası

Müdürü:
MEHMET HALİT BAYRI

DOKUZUNCU CİLT

Sayı: 97 - 108; İkinciteşrin 1939 - Birinciteşrin 1940

İSTANBUL - ARKADAŞ BASIMEVİ
1940

HALK BİLGİSİ HABERLERİ

DOKUZUNCU CİLDİN FİHRİSTİ

Sayı 97, İkinciteşrin 1939

Sayı 98, Birincikânun 1939

Sayı 99, İkincikânun 1940

Sayı 100, Şubat 1940

Sayı 101, Mart 1940

Sayı 102, Nisan 1940

Sayı 103, Mayıs 1940

Sayı 104, Haziran 1940

Sayı 105, Temmuz 1940

Sayı 106, Ağustos 1940

Sayı 107, Eylül 1940

Sayı 108, Birinciteşrin 1940

HALK BİLGİSİ HABERLERİ

İstanbul - Eminönü Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih şubesi tarafından çıkarılır aylık mecmua

Yazı İşleri Müdürü : MEHMET HALİT BAYRI

Yıl : 9 **İkinciteşrin 1939** **Sayı : 97**

SİNOBUN ESKİ DÜĞÜN ÂDETLERİ

I. — Evlenmek hemen her tarafta olduğu gibi, görücü usulile icra edilir. Her iki taraf arzu ve mutalebatında mutabık kalınca nikâh akdolunur.

Nikâh ekseriyetle mahalle camilerinde ve çok itinalı bir merasimle kıyılır. Son zamanlarda nikâh ve merasimi daha ziyade evlerde ve asrî esaslara uygun bir şekilde akt ve icra edilmektedir. Şu kadar ki; muhafazakâr aileler camilerde kıyılan nikâhların aile hayatında saadet ve intizam temin ettiğine, edeceğine mütevekkilâne raptı kalp eylemekte ve bu asırlık ananeye hâlâ riayet lüzumunu hissetmektedirler. Nikâh cemiyetine, tarafeyn akrabalarile dostlar ve yakın komşular davet edilir.

Akdin icrasından sonra kız evine, ayni zamanda nikâhın kıyıldığını ihbar etmek üzere, erkek tarafından, hal ve malî kudreti ile mütenasip hazırlanan «elvan şeker, gülsuyu, kahve ve kahve şekeri» inden ibaret bir hediye gönderilir. Bu hediyeler, bilâhare kız evine gelecek misafirlere ikram edilir. Bilmukabele kız evinden de oğlan evine kızın bizzat işlediği «çevre, yüz bezi» inden ibaret «el öpmek» gönderilir. Kız evinden giden bu eşya oğlan evinde, ekseriyetle gelin odasında asılmak suretile, tebrike geleceklere teşhir edilir.

Düğün, nikâhı müteakip ya bir hafta, bir ay veya daha uzun bir müddet sonra yapılır. Nikâh zifafa, mahallî tâbir ile odalanmağa kadar aradan bayram geçtiği takdirde erkek tarafından gelin evine şeker bayramında (şeker, elbiselik ve harçlık), kurban bayramında da (kurban ve harçlık) göndermek usuldendir. Bilmukabele, kız evinden de erkek evine (çamaşır) gönderilir.

2. Kalın — Düğünün yapılması katiyet kesbedince, bir hafta evvel yani cuma günü, kız evinde gelinin kadın akraba ve yakın komşularından orta yaşlı hanımlar toplanarak kızın çeyizini ihzar ederler. Bu derneğe (Kalın) tabir edilir. Kalın merasimine elân büyük bir itina ile riayet edilmektedir. Kalın günü, güveği evinden kız evine, ayni zamanda boya ve karanfilile şeker dahi gönderilir. Kız evinde de bundan şerbet yapılır ve gelen misafirlere ikram edilir.

Kasaba düğünleri, ekseriyetle salı gecesinden başlar. Bu gecelerde erkek ve kız evinde, ayrı ayrı, ahenk yapılır. Kız tarafının yaptığı ahengi sıra ile yakın akrabaları tertip eder. Meselâ; bir gece halası, bir gece teyzesi veya diğer akrabalarından münasipleri kendi namlarile, kızın şerefine bu ahengi tertip ve idare ederler.

3. Kına gecesi — Perşembe gecesi, «kına gecesi» dir. Kına gecesi, düğünün en dağdağalı ve epeyce de masraf ihtiyarile nihayet bulan bir safhasıdır.

Perşembe gecesi, erkek evinde, güveğinin akraba ve taallûkatı, eşi ve dostu olan hanımlardan mürekkep bir heyet toplanır. Geline kim «sağdıç» olacaksa o hanımla en yakın akrabalarından ve teklifsiz dostlarından genç kadınlar gelinin havuz içi [1] elbiselerini giyerler. Yatsı namazına kadar içtima hitam bulur. Namazdan sonra hep birden erkek evinden, kız evine hareket edilir. Bu heyete «sağdıç halkı» denilir. Sağdıç halkı, yollarda havaî fişengi, maytap, gibi el'abı nariye yakarak ve sağdıç ile koltukçuların önünde destiler içerisine dikilmiş büyük ve müzeyyen mumlar yanarak (bazan çalgı ve çengi de icrayı ahenk ederek) gelin evine muvasalat eder. Sağdıç halkına aileye mensup veya taraflarından müntehip yaşlı bir hanım riyaset eder. Bununla beraber, esnayi râhda güveğinin aile veya mahallesinin münasip erkekleri tarafından himaye olunur. Şu kadar ki, sağdıç halkına kayın ana refakat etmez.

Kız evine muvasalat edildiği zaman gelin hanım, sağdıca takdim edilir. Erkek tarafında olduğu gibi, gelin hanımın da akraba ve taallûkatından olan genç hanımlar o gece gelinin havuz içlerini giymiş bulunurlar. Gerek erkek ve gerek kız tarafından gelinlik giymiş olan hanımlar hepsi bir sırada, dizi halinde, gelinin, sağdıç ve koltukçuların evlerinde büyük balmumları yanar ve çengi de ahenge devam eder. Bir müddet istirahat edildikten

---

[1] Havuz içi, kadife üzerine sarı sırma ile dallar işlenmiş bir çeşit gelin elbisesidir. Üzerinin tezyinatı biraz kabacadır. Bugün dedelerinden kalma havuz içi gelinlikleri saklayan bir çok aileler vardır. Bunlar, bir etnografya müzesinde saklanıp teşhir edilmeğe lâyık şeylerdendir.

sonra, gelin ve sağdıç ile gelinlik giymiş olan hanımlar aşağıya inerler ve oradan herkesin elinde küçük mumlar olduğu ve en önde gelin hanımın hocası bulunduğu halde ilâhi söylenilerek yukarıya çıkılır. Gelin hanım heyetin ortasına, bilhasa sağdıç hanımın önüne getirilir. Gelin hanım bu sırada ebeveyninden ayrılacağından müteessiren ağlar. Ağlamayanlar, kendi ailesinden gayrimemnun olduğu kanaatile ittiham edilir. Bir müddet sonra gelin ayni merasim ile kaldırılarak diğer bir odaya nakledilir.

Bunu müteakip «yenge hanım» bir tas içinde ezilip hazırlanmış olan «kına» yı getirir. Ve türkü ahenk arasında kınayı dolaştırır. Hazır bulunanlar, toplanan para yengeye ait olmak üzere, tas içindeki kınanın üzerine para atarlar. Bunu müteakip sağdıç hanım tarafından «çerez [1]» dağıtılır. Çerez masarifi tamamile sağdıç hanım tarafından temin olunur. Bu sebepten düğünlerde, sağdıçlık vazifesini üstüne alanlar, vakitlerine göre, bazan oldukça bir masrafa da girerler.

Takım takım çerezler yenildikten sonra (sağdıç halkı) ayni merasimle avdet ederler.

Bunların avdetini müteakip evvelâ gelin, badehu akraba ve ehibbası hanımlara yenge kadın tarafından kına konulur. Kına konulacağı esnada gelin hanım ellerini açmamakta ısrar eder. O sırada annesi gelir ve kızının avucuna bir altın sıkıştırır. Bundan sonra gelin hanım ellerini açar ve kınası konulur. Kına yakılırken, bir kadın tarafından şu :

Denizler kaynar, balıklar oynar
Aşkı olan ağlar, Ehalmdülillâ
Muhammet haktır, sancağı aktır
Şüphemiz yoktur, Elhamdülillâ.

ilâhisi söylenir. Buna arzu eden güzel sesli hanımlar da iştirak eder. Bu esnada gelin ağlar. Gelin hanımın kınası konulduktan sonra birinin arkasına verilerek odasına nakledilir.

Konulan kınaların «sıvama, yüksük burmalı, kedi pençesi, dilber dudağı ve kuş gözü» olmak üzere muhtelif şekilleri vardır. Gelin hanımın kınası oğlan evinin, yani kayın ananın arzusuna göre konulur. Bunun için de önce kayın ananın fikri istimzaç olunur. Anane perest olan kayın analar, böyle bir imtizaca da mahal bırakmadan gelin kınasını gönderirken şeklini de bildirir, bunun teferruatını da beraber gönderirler.

[1] Çerez, ekseriyetle ailenin malî kudretine göre tenevvü etmek suretile nokul (yağlı bir nevi halka, çörek), kestane, kuru incir, leblebi, keçi buynuzu, ceviz içi, fındık. şeker ... ilâ gibi kuru meyvalardan ibarettir.

Eskiden, ekseriyetle sıvama kına yakılmak mutad imiş. Bu suretle eller bileklere, ayak topuklara kadar kâmilen kınalanırmış. Bugün sıvama kına koymak terkedilmiştir. Yerine daha çok yüksek, kedi pençesi ve kuş gözü gibi yalnız ellere veya parmaklara münhasır ve binnisbe zarif telâkki edilen eşkâlde kına konulmaktadır. Kınalar konulurken çengiler ahenge devam ederler. Çok defa seher vaktine kadar devam eden kına gecesi de, kınalar bittikten sonra nihayete erer.

Düğünlerde kadınlar kına gecesi eğlenceleri yaparken diğer taraftan evlenecek adamın, en ykaın arkadaşının evinde (sağdıç düğünü) namile yâdedilen bir eğlenti tertip edilir. Erkeklere ait olan bu düğün sabahlara kadar sürer.

4. Kayın ana halkı — Perşembe günü, öğleye doğru güveği taraftaranı ve sağdıç hanım bermutat gelinliklerini giymiş oldukları halde güveği evinde toplanır ve tam öğle vaktinde toplananlar kayin ana hanımın riyaseti altında gelin evine mütevеccihen hareket ederler. Bu kafileye de (kayın ana halkı) denilir. Gelin hanım, kayın ana halkını, taraftarlarile beraber merdiven başında istikbal eder ve gelinlerin, başta kayin ana olmak üzere, ellerini öper. Kayin ana halkı tamamen istirahat ettirildikten ve esasen öğle namazı da kılınmış olduğundan müteakiben gelin hanımın peder veya velisi, biraderlerile sair yakın akrabası eve gelirler. Evvelâ peder, yoksa velisi olacak zat; merdiven başına yakın bir mahalde, tarafeyninde sağdıç ve koltukçu hanımlarla beraber durdurulan gelinin yanına çıkar. Gelin hanım ve yanındakiler, gelen zatın elini öperler. Baba veya vekili olan zat, gelinin başına münasip bir bahşiş bırakır. İzdivacın mütemmim olmasını dua ve temennî ettikten sonra ihzar edilen kemer veya kuşağı eline alarak yine dua ile üç defa gelinin belinde dolaştırır ve üçüncüsünde kemer veya kuşağı beline bağlar. Badehu gelinin başından şeker ve ufak para saçar. Peder bu suretle vazifesini bitirerek avdet eder. Müteakiben, yaş sırasile, birader ve sair akrabası çıkarlar. Onlar da bahşiş verdikten sonra şeker ve para saçarak avdet ederler.

Erkeklerden sonra, gelinin annesi ve sair akraba ve taallûkatı da ayni merasimi tekrar ederler, ki buna «para saçma» derler. Bu merasim esnasında gelin hanım ağlar. Aksi takdirde kendisini ebeveyninin evinden bıkmış olmakla ittiham ederler.

Bundan sonra yenge hanım, kız evi tarafından güveğinin akraba ve taallûkatına verilecek çamaşırları ve oğlan evi tarafından da kız evine, gelin hanımın hocasına, iş ustasına verilecek hediyeleri teşhir eder. Bu hediyelere «dürü» denilir. Şu kadar ki, oğlan evinden verilen hediyelere mukabil gelin hanım da kim «görümlük» verdi ise ona dürü verir.

5. Duvak — Biraz istirahat edildikten sonra gelin hanım bir sandalyeye oturtulur. Hocası kim ise, gelir başına (Duvak) koyar ve yüzünü örter, etraflarını da iğneler. Hoca hanım, duvağını koyduktan sonra dua eder ve bütün hâzurun da âminhan olur. Duvağı koyan hoca hanımın başından tek nikâh geçmiş olması, mutallaka olmaması, duvak iğnelerinin de kullanılmamış bulunması şarttır. Şayet hoca hanım ya mutallaka veya iki nikâh geçirmiş olursa o zaman dudağı şeraiti matlubeyi haiz diğer bir hanım hocanın nezareti altında olmak suretile - koyarak iğneler, ondan sonra yine hocası duasını eder. Duvak, bizzat güveği tarafından açılıncaya kadar aynen muhafaza edilir. Eskiden duvaklar, kalın örülü bezlerden veya kadifeden olurmuş. Hâlâ ince tüllerden kullanılmaktadır.

6. Kayın ana âdeti — Bu âna kadar kayın valde, hiç bir şeye karışmamak suretile, bir tarafta oturur.

Gelinlik giymiş olan hanımlar iki sıra üzerine karşılıklı sıralanırlar. Hoca hanım, gelini getirerek bu sıranın en başına ve ortadaki boşluğa cephe alarak durur. Gelin de duvak başında olduğu halde hocanın arkasında bekler. Kayin ananın başlıca akraba ve taallûkatı olan kadınlar, birer birer gelerek iki sıra duran hanımlar arasına selâm vererek girer. Her iki sıradaki gençler sağlı, sollu ellerini öpmeğe başlarlar. İhtiyar hanım, bu suretle ellerini öptürerek yavaş yavaş hoca hanıma doğru gider. Hoca hanımın karşısına gelince selâm verir ve kendisile musafaha eder ve salavat getirir. Ondan sonra, hoca hanım, gelini takdim eder. O da gelini alnından öperek hoca hanımın arkasına çekilir. Diğer gelecek olan hanımlar da bu minval üzere gelerek hoca hanımın arkasında dururlar. En nihayet kayin ana hanım, ayni merasimle, gelerek badelmusafaha hoca hanımdan gelinini tesellüm eder ve başından şeker ve para saçar. Artık evvelce gelmiş ve arkada intizarda bulunan diğer hanımlar da sıra ile şeker ve para saçarlar. İşte bu merasime «kayın ana âdeti» denilir. Kayın ana âdeti tamam olduktan sonra gelin evindeki merasim de hitama ermiş bulunduğundan avdete başlanır. Kayın ana gelini sağdıcına tevdi eder ve çarşaflandıktan sonra «gelin alma» alayı hareket eder.

7. Gelin alma — Perşembe günü oğlan tarafı olan kadınlar toplanarak gelin evine giderler. Gelin evinde evvelce toplanmış olanlarla birlikte büyük bir cemmi gafir teşekkül eder. Bu esnada velileri tarafından geln hanımın başından para saçılır ve icap eden hediyeler verilir. Gelini damat evine getirirken başına ya bir şemsiye açarlar ve yahut gelin heyet içinde hissedilen bir topluluk arasında götürülür. Böylece yalnız kadınlardan mürekkep bir kafile ile güveği evine gelinir. Eskiden bu merasim, çok tetkike şayan bir

hususiyeti haiz imiş. Gelin hanım okumuş ise «Kur'anı Kerim» i maruf eski usul bir rahlenin üzerine konur. Gelin hanımın sureti mahsusada işlemiş olduğu bir bağ ile Kur'an Kerim bu rahleye bağlanır ve üzerine de işlemeli yeni bir yüz bezi örtülür. Rahlenin üzerine geçirilen mahrutî bir kafes, mevsime göre, envai çiçeklerle tezyin edilir. Perşembe günü gelin evinde mutena bir mahalde muhafaza edilen bu rahle, gelin alayının hareketinde bir kadının başında ve kefilenin en önünde götürülür. Buna beynelhak «rahhal» derler. Gelin alayında rahhalin arkası sıra gelinin aynası, bir sepet içinde yemek takımı ve sair hafif eşyası gider.

Çamaşır ve saire gibi sandık eşyası ve mefruşatı pazartesi günü güveği evine nakledilir. Gelin alayı yolda giderken güzergâhtaki bazı evlerden halk üzerine pirinç saçılır. Halk, bu pirinç tanelerinden yedi adet toplar. Mezkûr pirinçler bereket diye toplanmakla beraber ayni zamanda ilâç makamında da kullanılır. Ezcümle, yürek çarpıntısına karşı hususî bir deva addedilir ve hattâ vazı hamlin teshiline hâdim olduğu kanaatile bazan da saklanır.

Güveği evine gelindikten sonra, gelin hanım odasından içeriye gireceği zaman evvelce mahsusan hatırlanan bal ve yağdan bizzat birer parmak alarak kapının üstüne ve eşiğine sürer ve ondan sonra içeriye girer. Bu suretle bu merasim de nihayet bulur. Perşembe gecesi, kayın ana çerez yenildikten sonra «sağdıç halkı buyurun !» der ve bu halk ta evlerine avdet eder. Kasabalarda, umumiyetle yalnız kadınlar, nadiren erkeklerin de iştirakile, gelin almaya giderler. Gelin hanım köyden alındığı takdirde, bu da ayrıca bir merasime tâbidir.

Evvelce bir de «cibinlik» âdeti mevcutmuş. Bu da münasip erkekler içtima ederek gelinin kapısı önüne gelirler. Burada şerbetler içilir. Dört direkli ve içerisi dört beş kişi alabilecek kadar kırmızı bezden yapılmış bir «cibinlik» içersine gelin, sağdıcı ve koltukçusu çarşafsız olarak girerler. Önde müezzinler, hocalar ilâhi söylerler, arkalarında erkekler onları müteakip «cibinlik», ondan sonra da kadınlar bulunmak suretile bu alay ile güveği evine gidilir. Bu âdet halen tamamile terkedilmiştir.

8. **Zifaf** — Zifaf, ekseriyetle cuma ve nadiren pazartesi geceleri icra edilir. Halk buna «odalanma» tabir ederler. Zifaf odası, gelin hanımın bizzat işlediği el işleri ve saire ile tezyin edilir. Salı günü, gelin tarafından giden bir iki kadın bu tezyinata nezaret eder. Zifafta, cuma gecesi yatsı namazından sonra ilâhilerle, hava fişengi ve bazan da silâh atmak suretile bir cemmi gafir güveğiyi kapısı önüne getirmek ve alelusul imam tarafından dua edilmek ve duadan sonra güveği hoca efendinin elini öptükten sonra içeriye gi-

CENUP YÜRÜKLERİNDE DERİCİLİK

Bütün ömrünü çadır içinde geçirmek zorluğunda kalan Yürükler arasında dericilik (tabaklık) işi iptidaî dericiliğe bir örnek halindedir.

Göçebeler kullandıkları eşyalarını dayanıklı, sağlam konup göçmeye elverişli ve portatif olmasını baştan düşünmek mecburiyetindedirler. Onun için Yürüklerin eşyaları daima bu cinste aranılır. Yürükler koyun, keçi, sığır ve avlandıkları av derilerinden bir çok eşya imal ederler. Bu eşyalar posteki, çarık, kocuk, sofra, sutuluğu, yanlık ve dağırcık gibi adlar alır. Ve bunlar çadırın içinde müstakil ve mânalı birer mobilya halinde hâlâ Çukurova Yürükleri arasında sapsağlam yaşar.

Yürükler deri imalini iki türlü bilirler. Bunların birincisine (tabak) ikincisine (ey) derler.

Birinci nevi tabaklamayı post ve sofra gibi müstevi yayılacak ve asılacak derilere yaparlar. Ekseriyetle Yürüklerde tabakçılık şöyledir :

Tabaklanacak derinin tüyleri yere ve içi dışarı gelmek üzere ağaç kazıklarla toprağa gerilir. Üzerine bolca tuz serpilir. Eğer bu derinin yumuşak olması matlupsa üç gün tuzda piştikten sonra bir miktar şap tuzu derinin üzerine serpilir ve bunun üstüne de ılık süt dökülür. Yaş, yaş bıçak gibi yontulmuş bir ağaç parçasiyle derinin içi kazınır ve temizlenir. İkinci defa tuz-

---

rerken bilhassa genç dostları arkasına yumruk vurmak gibi ayrıca bir merasime tâbidir.

Zifaf gecesi güveği iki rekât namaz kılar. Güveği bu namazı kılarken gelinin eline para verirler. Gelin bu onluğu güveğinin üstünden atar ve «ben seni işte bu on para ile satın aldım» der. Bu âdetin yapılmasındaki maksat kadının erkek üzerindeki hâkimiyetini temin imiş.

Alessabah, güveğinin arkadaşları, kapıya gelirler ve kendisini evden alıp hamama götürürler. Bu cemmi gafire bazan çalgı da iştirak eder. Cuma günü, samet günüdr. Gelin bir köşede oturur, yüzünü tezyin ederler. Buna «gelin yazma» denilir. Bu esnada bazı heveskâr yaşlı kadınların da yazıldıkları vakidir. Cuma günü erkek evi tarafı, kudreti nisbetinde, gelin hanıma «görümlük» münasip birer hediye verirler.

9. Güveği evden almak — Güveğinin zifaftan sonra üç gece evde kalmasına müsaade olunur. Şayet üçüncü geceden sonra güveği evden çıkmazsa dostları gelirler ve onu bir yalan ile aşağıya indirirler; ters olarak eşeğe bindirir ve kahve kahve dolaştırırlar. Her kahveye uğrayışta, güveği o kahve halkına kahve, çay ikram etmek mecburiyetindedir. Cidden gülünçlü bir manzara arzeden bu merasimde yapılan bütün masarif güveğiden alınır.

M. Şakir Ülkütaşır

Oymaklarda Tabak ve ev işlerini gören bir Yürük kızı

lanarak üç gün daha güneşte kaldıktan sonra tuzu iyice silinir ve üzerine yağ konarak derinin içi oğuşturulur. Tabak ameliyesi şimdi tamamlanmış olur. Bu suretle tabaklanan deriler gayet yumuşak olduğu için aşirette buna (fındık kabuğuna sığan tabak) derler.

Bu deriler Namazlağa [*] sofra, oturma ile kaplan derilerinde olduğu gibi at cinslerine yardım edecek âletler halinde de kullanılır.

İsterseniz size bu at cinslerini korumaya yarayan deriler hakkında biraz izahat vereyim.

Yürükler bilirsiniz ki çadır evlerinde yaşarlar. Onların hayvanlarını bağlayacak ne ahır ve nede nakırları [*] vardır. Fakat kısraklarını iyi cins atlarla

Bir Yürük kızı yanlık başında yağı hazırlarken

[*] Namazlık demektir.
[*] Nakır: Çitle veya duvarla sarılmış açık ahır.

aşılamak âdetleridir. Bunun için pra bile sarfederler.

Şimdi Yürüğün kısrağı Dalaptır (eşlenme zamanı) obadaki atların cinsleri fenadır. İyi bir tohumluk at buluncıya kadar kısrağın korunması lâzımdır. Yürük bunun çaresini bulmuştur. Obada veya kendisinde tabakalanmış bir kaplan ve yahut biberi (Pars) derilerinden bir tanesini dalap olan kısrağın beline bağlar, bellemesi kaplan ve pars olan kısrağı eskisi gibi yabana

bir su tuluğu

İki azık dağarcığı

bırakır ve kısrağı tohumu bozuk hayvanların tasallutundan kurtarmış olur.

Çünkü : Bellemesi kaplan derisi veya pars derisi olan kısrakları atlar görünce kısraktan daima korkarak kaçarlar, hattâ göçebeler atların o, sırada kan işediklerine bile inanırlar. İşte kaplan derisi obada bir mobilya olmaktan ziyade bir âlet halinde de kullanılır.

(Ey) işine gelince bunlar hayvan kesilmeden evvel düşünülerek deri Tuluk tabir olunan bütün çıkarılır ve içerisine zahire konulacak halde deliksiz olmasına ehemmiyet verilir.

Ey yapma usulü şöyledir :

Deri güzelce yıkanır ve tabaka olduğu gibi iç tarafı tuzlanır, güneşte üç gün kaldıktan sonra ey reçetesi hazırlanarak tuluğun (tulum) içi bu mahlûlle doldurulur. Ey mahlûlü şöyle teşekkül eder.

1 — Çevt : (Dövülmüş palamut tozu) demektir.

2 — Sakızlık ağacının gök yaprakları (sakızlık melengiç yani G. antap fıstığının aşlanmamış yabanî fıstık ağacıdır. Gök yaprakta yeşil yaprak) demektir.

3 — Pırnar ağacının kabuğu soyunduktan sonra ağaç kısmının dövülmüşü.

Yürük karısı yanlıkde — Yürük karısı pınardan tulukla su getiriyor

4 — 15 - 20 adet mazı çekirdeği.

Bu reçete mürekkebatı bir kazan suya doldurulup atılarak iyice kaynatılır. Ve ey edilmesi takarrür eden tuluğa ey soğuduktan sonra doldurulur. Bir hafta ey mahlûlü tuluğun üzerine bir tahta ve tahtanın üstüne ağırca bir taş konarak çadırın bir köşesinde kalır bu ameliyeye Basdırma adı verilir. Sonra mahlûl dökülür bir ay kadar içine su doldurulur. Ondan sonra da ey işi bir defa daha tekrarlanır ve tulumun üzerindeki kılları kolayca sökülmüş olur.

Güney yurtta en çok keçi derisinden yapılır ve bunları en iyi yapanlar Tahtacı Yürüklerdir.

Yürükler (ey) ledikleri tuluklara dağarcık, su tuluğu, yanlık yağ ve peynir tuluğu adlarını verirler. Her çadırda bunlardan beş on tane bulunması ve cihaz olarak bile verilmesi âdettir.

13/1/938

Ali Rıza Yalman

DAVACIN KADI OLURSA YARDIMCIN ALLAH OLSUN

Vaktiyle kendi kendini çok beğenen bir kadı varmış. Her fırsat buldukça bir yalan atar öğünürmüş, fakat karısından da müthiş surette korkarmış.

Bu kadı, bir gün karısiyle birlikte evinin bahçesinde otururken gökyüzünden bir sürü yabani kaz ötüşerek geçmiye başlar. O zaman kadı ayağa kalkar ve elini bağrına vurarak :

— Ah, der, şimdi bir tüfeğim olaydı, bir atmıya şu kaz sürüsünden en az dokuz tanesini indirirdim.

Şimdiye kadar kocasının böyle bir marifeti olduğunu bilmiyen karısı:

— Acayip, der, siz yapmasını bilir misiniz?

— Ben en yaman bir avcıyım. Gençliğimi hep av peşinde geçirdim. Tüfeğim in önünden uçan kaçan kurtulmaz. Gözümün ildiği yerdeki meteliği kaldırırım.

— Ne âlâ. Yarın cuma. Ben size bir av tufeği buluvereyim. Erkenden gidersiniz. Hem bir kır havası almış olursunuz, hem de akşama bir kaz dolması yeriz, olmaz mı kocacığım ?

Kadı, işin ciddiyete vardığını görünce :

— Olur, diye mırıldandı.

Ertesi sabah, hanım komşulardan bir çifte bularak erkenden kadının eline tutuşturur. Çaresiz, kadı çifteyi alır. İçinden, «Rabbim avret şerrinden sen emin eyle. İyi av yapmak şöyle dursun, ben bunun hangi tarafıyla nişan alınacağını bile bilmiyorum. Ağzıma geliverdi de avcıyım dedim. «Kul bunalmıyınca Hak yardım etmez» derler. Ben bunaldım, Tanrım sen yardım eyle, diyerek yola çıkar.

O gün akşama kadar boynu bükük kırları dolaşır, lâkin hiç bir taraftan hiç bir kaz ümidi yok. Güneş batmıya başlar. Eve dönmek lâzım, ama ne yüzle ? Çaresiz, yorgun argın, sendeliyerek evin yolunu tutturur. Biraz gittikten sonra bakarki bir çemenlikte üç avcı, önlerinde bir kaz, oturmuş konuşuyorlar. Bunları gören kadı efendi biraz kendini toplıyarak :

— Selâmünaleyküm, der.

— Aleykümselâm.

— Avunuz kanlı olsun, ağalar.

— Yüzünüz ak olsun, efendi.

— Ben de bugün ava çıktımdı. O kadar dolaştığım halde bir tane rast getiremedim. Eve boş dönmek pek gücüme gidiyor. Fiatına her kaç kuruş

derseniz vereyim de şu kazı bana veriniz, olmaz mı ağalar ?

— Vallahi, efendi, bugün bizim de işimiz rasgitmedi. Her birimiz ikişer, üçer el silâh attığımız halde ancak bir tane vurabildik. Onu da kızartıp akşama kendimiz yiyeceğiz. Veremeyiz, doğrusu diyerek kalkarlar.

Kadı, sezdirmeden avcıları uzaktan takip eder. Avcılar şehre gelince kazı bir fırına vererek kendileri de bir kahveye giderler. Kadı bu fırını iyice belledikten sonra eve varır. Hanım kadıyı görür görmez :

— Hani kaz ? diye sorar.

— Fırına verdim kızarıyor.

Kadı hemen evden fırlar ve «korkumdan bir yalan daha kaçırdım. Allah sen yardım eyle», diyerek doğru fırıncıya varır :

— Deminki avcıların getirdiği kazı kızart ta çabuk bizim eve yolla, der.

— Aman efendim nasıl olur ? Herifler üç tane ızbandut gibi adam. sonra beni öldürürler.

Kadı fırıncının eline bir altın sıkıştırarak :

— Haydi, haydi, al şu bir lirayı da kazı bize yolla.

— Aman efendim, avcılar beni öldürür.

— Onun kolayı var : Fırının arkasından iki üç tane taş sökersin. Avcılara kaz bu delikten uçmuş, dersin. Kavga, döğüş her ne olursa halledecek benim.

— ...

Kadı, kazı alır gider. Çok geçmeden avcılar gelirler :

— Haydi fırıncı çıkar şu kazı bakalım.

Fırıncı, fırının kapağnı açar ve çırpınmağa başlar.

Avcılar :

— Ne oluyor fırıncı, çabuk ol biraz. Karnımız aç bizim.

— Vallahi, ağalar, kusura bakmayın. Ben hiç farkında değilim. Meğerse fırının arkası delikmiş. Kazı bir bu taraftan koymuşuz o, öbür taraftan uçmuş.

— Ulan sersem herif. O ne budalalık ? Ölmüş kaz uçar mı hiç ?

— Vallahi doğrusu böyle, ağalar.

Avcılar fırıncının yakasına yapışarak bir kaç tane eklerler. O sırada, fırıncı can havliyle bir silkinmede avcıların elinden boşanır ve külâhını kaptığı gibi alabildiğine kaçmıya başlar. Avcıların üçü birden peşine takılırsa da vakit geç ve ortalık kararmıya başlamış olduğundan mahalle aralarında fırıncının izini kaybederler.

Fırıncı girdiği delikte sabaha kadar titrer. Kuşluğa doğru, daireler açım zamanı olunca sağına soluna bakınmadan mahkemeye doğru yönelir. Daha beş on adım atmadan bakıverir ki avcılar da geliyor. Hemen tabanları

yağlar. Lâkin kurtulamıyacağını anlayınca yanıbaşındaki caminin minaresine çıkar. Bakarki avcılar da çıkıyor. «Şu zalim heriflerin elinde can vermektense kendi kendimi öldüreyim» diyerek minareden kendini atar.

Meğerse adamcağızın biri, kucağında bir kız çocuğu, minarenin gölgesinde geziniyormuş. Fırıncı tam adamcağızın kucağına düşer. Kız ölür. Fırıncı kalkıp yine kaçmıya başlar. Avcılar. «vay kazım», adamcağız «vay kızım» diyerek onun arkasına düşerler. Şurda kaçıp, burda kovalayıp derken bir Yahudi dükkânının önüne gelirler. Arkadakiler Yahudiye «aman şu adamı tutuver» diye bağırırlar. Fakat daha o yaklaşmadan fırıncı bir yumruk savurunca Yahudinin bir gözünü akıtıverir. O zaman Yehudi de «vay gözüm» diyerek fırıncının arkasına düşer. Yolda belediye reisinin karısına rasgelirler. Kadıncağız bakarki dava büyük :

— Kardeşim, der, benim kocam beribenzer davaları halleder, lâkin senin davacın bir değil, iki değil. Buna ben ne diyeyim ?

O zaman fırıncı da kızarak kadına bir tekme savurur. Kadıncağız olduğu yere düşerek hamlini vazeder. Vakayı gören belediye reisi de «vay kuzum» diyerek kafileye karışır.

Avcılar, «vay kazım»; adamcağız, «vay kızım»; reis «vay kuzum»; Yahudi, «vay gözüm» diyerek fırıncıyı kovalıya kovalıya mahkemeye dar düşürürler. Kadı efendi bakarki mesele çatalmatal. Tek tek içeri girmelerini emreder.

Evvelâ avcılar girerek söze başlarlar :

— Efendim, biz dün sabahleyin ava çıktık. Herbirimiz ikişer üçer kere silâh attığımız halde ancak bir tane vurabildik. Onu da akşamlayın kızart diye getirdik şu fırıncıya verdikti. Şimdi bize «fırının arkası delikmiş, kaz oradan uçmuş gitmiş,» diyor.

Kadı biraz düşünür.

— Mesele epey derin. Hele şu kara ciltliyi verin bakalım.

Kitabı alır; karıştırır, karıştırır. Sonra avcılara dönerek :

— Kazı fırına verirken kanadını kırdınız mıydı, kırmadınız mıydı, diye sorar.

— Aman efendim, kanadını kırmağa ne lüzum var ? Ta sabahleyin vurduk. Elimizle tüylerini yolduk. İçini döktük.

— Hayır, oğlum, siz onu bunu bırakın. Yalnız sualime cevap verin. Kazın kanadını kırdınız mıydı, kırmadınız mıydi?

— ...

— Çağırın fırıncıyı.

Fırıncı gelir.

— Avcılar kazı sana teslim ederken kanadını iyice kırmışlar mıydı,

kırmamışlar mıydı ?

— Kırmamışlardı, efendim.

Avcılara dönerek :

— Avcılar ne dersiniz ?

— Efendim, kanadını kırmamıştık ama.

— Eee, amması falanı yok. Mesele halloldu. Okumak biliyorsanız bakınız. Kitabı çevirip parmağiyle göstererek, «kanatlı kaz uçar mı, elcevap uçar». Buyurun dışarı.

Kızı ölen adamcağızı çağırtır.

— Sen söyle.

— Efendim, benim karım öldü. Geriye bir küçük kız çocuğu kaldı idi. Avunsun diye kucağıma aldım da minarenin gölgesinde geziniyordum. Şu adam minareden üzerine atılarak öldürdü.

Kadı, kara ciltliden iki üç yaprak daha çevirir :

— Kısasa kısas lâzım geliyor, oğlum, fırıncı çocuğunu kucağına alıp minarenin dibinde duracak. Sen de yukarıdan atılarak onun çocuğunu öldüreceksin.

— Aman, kadı efendi, öyleyse ben davamdan vazgeçiyorum.

— Yoook, olamaz. Belki sen vazgeçersin, lâkin ben vazgeçmem. Şer'i-Şerif'in emri yerine getirilmelidir. 10 lira cezayı nakdi ile üç ay hapse hükmolunur.

Adamcağızdan derhal parayı alıp kendini de hapse sokturur.

— Çağırın Yahudiyi.

Gelir.

— Söyle.

— Efendim, ben dükkânımda meşguldüm. Avcılar şu adamı tutuver diye yalvardılar. Ben daha yaklaşmadan herif vurunca gözümü çıkardı.

— Buna da kısasa kısas lâzım geliyor. Ama Yahudinin iki gözü, müslümanın bir gözü. Fırıncı vurup senin öbür gözünü de çıkaracak. Sen de onun bir gözünü kör edeceksin.

— Aman, kadı efendi, öyleyse ben davamdan vazgeçtim.

— Yoook, belki sen vazgeçersin ama Şeraiti - Muhammediye vazgeçmez. Öyleyse 30 lira cezayı nakdi ile altı ay hapse hükmolunur.

Derhal Yahudiden de parayı alıp kendini hapse koydurur.

— Çağırın reisi.

— Anlat.

— Kadı efendi, benim şimdiye kadar hiç çocuğum olmamıştı. Beş altı senedenberi bir doktora bir ebeye, bir ziyarete bir dedeye koştuk. Nihayet hanım hamile kaldı idi. Onu da şu adam geçerken bir tekmeyle vurup dü-

ULALI BİR HALK ŞAİRİ

Muğlaya on dört kilometre mesafede Gökova nahiyesinin merkezi bulunan (Ula) adında çok şirin ve yeşilliklere gömülmüş bir kasabacık vardır. Bin haneden ibaret bulunan bu kasabadan bir kaç alim yetişmiş ve namlarını tarihe kaydettirmişlerdir. Bunlardan biri türbesi hâlâ mevcut ve II. inci Hicrî asırda yaşamış Hüseyin Hüsameddin Efendidir. Bu zat hakkında yanlış olarak (Osmanlı müellifleri) adındaki eserde malûmat vardır. Diğeri de (Palabıyık) namiyle ve İstanbulda maruf ve meşhur alimdir. Bunlar hakkında tetkikat yapmaktayız. Tetkiklerimizi ayrıca neşredeceğiz.

Bunları incelerken Uladan halk şairlerinin de çıkmak ihtimali olmasını düşündüm. Ve o yolda yörümeğe başladım. Araştıra araştıra nihayet (Selâmi) mahlaslı ve (Mustafa) adında bir halk şairine tesadüf ettim. Halen elde mevcut bir kaç eseriyle oldukça kuvvetli bir halk şairi olduğu anlaşılan Selâminin eserlerini henüz tamamiyle elde edemedim. İhtiyarlardan ele ge-

---

şürttürmüş.

Kadı bir kaç yaprak daha çevirerek :

— Bu mesele oldukça derin, der. Bununla beraber buna da kısasa kısas lâzım geliyor.

— O nasıl şey kadı efendi hazretleri ?

— Sen karını boşayacaksın, fırıncı alacak. Fırıncıdan hamile kalınca bu sefer de sen vurup fırıncının çocuğunu düşüreceksin. Ondan sonra fırıncı boşayacak sen karını geri alacaksın.

— Aman, hâkim efendi, öyle şey olur mu hiç ?

— Eee, olur olamaz ne yapalım. Şeriat karşısında boyunlarımız kıldan incedir. Kanunu - Şeriati - Muhammediyenin emri bu.

— O halde, ben davamdan vazgeçiyorum.

— Öyle ise 20 lira cezayı nakdi ile hükmolunur.

Parayı alır.

— Fırıncı gel !

Gelir.

— Ulan hey budala herif, sen bize bir kaz verdin, buna mukabil dünyanın haltını işledin. Ver bakalım o sana verdiğim bir lirayı da.

Fırıncıdan o bir lirayı da alarak cebe indirir. İşte o zamandan kalmıştır ki «davacın kadı olursa, yardımcın Allah olsun», derler.

Osman Bahadırlıoğlu

çirilen bazı eserlerini elde etmek kabi loldu. Kat'î bir tercümei halini elde etmek mümkün olmadı. Yalnız derin araştırmadan kısa bir tecrümei - halini elde etmek mümkün oldu.

(Selâmi) Ulalıdır. Soyadı ve adı Sünnetçioğlu Mustafadır. 1297 - 98 tarihlerinde öldüğü tahmin ediliyor. Gene tahminen öldüğü vakit 70-75 yaşlarında imiş. Mustafa ümmi idi. Gençliğinde sünnetçilik yapmıştır. Bilâhare bir bakkal dükkânı açarak maişetini temin etmiştir. Kendisini tanıyanlardan nakledildiğine göre ciddî ağır bir zat imiş.

Vaktiyle Ulaya ellerinde sazları; dillerinde aşk ve şevk nağmeleri olduğu halde bir çok âşıklar, gelir. Kahvelere muammalar, lugazlar asarlarmış Her âşık gelişinde Mustafa da onların yanına gider, otururmuş. Vaktiyle Ulaya bir büyük âşık gelmiş. Mustafanın zekâ ve istidadını görerek kendisine (Selâmi) adını vermiştir.

Ulada bazı zevatın verdiği malûmata göre Selâminin beş destanı varmış. Şunlar imiş :

1 — Oğlu Ali Rıza hakkında.

2 — 1285 zelzelesi hakkında.

3 — Ulalı Gölcüklü Oğullarından Hacı Halil hakkında.

4 — Ulada Kadılık etmiş Fındık Kadı hakkında.

5 — Diğer oğlu Şükrü hakkında.

Fakat bunlardan ancak (85) zelzelesi ile Fındık Kadı hakkındaki destanının bir kısmını elde edebildim. Diğerleri hakkında da araştırmalar yapmaktayım. Elime geçirirsem mecmuamızda neşrederim. Destanlar şunlardır :

1285 ZELZELESİ DESTANI

Seksen beş senesi oldu bir alâmet
Çok kimse dedi koptu kıyamet
Bir çocuk şehittir sonu selâmet
Hamdü sena eden insanı görsen.

Kimine verildi beylikten çadır
Kimisi alamamış sayılmaz hatır
Kimisi samanlıkta biçare yatır
Duramamış isten insanı görsen

Dinleyin Cenabıhaktan geldi bir kaza
Kazasına olduk cümlemiz rıza
Yârap eriştir bahara yaza
Durulmadı kıştan boranı görsen.

BALIKESİRDE İSİMLERE DAİR HALK İNANMALARI

I — Balıkesir muhitinde çocuklara verilen isimler ekseriyet itibarile peygamber, ashap ve büyük tanınmış zatların isimleriyle bunların aile efradı ve Arap isimleridir. Bazı Türk isimlerine de tesadüf ettim. Bilhassa köylerde işittiğim bu isimlerden şunları tesbit edebildim: Kız isimleri: Akgül, Aygün, Döndü, Dudu, Elif, Gülsüm, Penbegül, Yıldız, Kurban.

Erkek isimleri: Arslan, Durmuş, Tosun, Dursun, Memiş, Ermiş, Turgut, Kurban, Bayram, Yaşar.

II — «Göbek ve ezan adı» tâbirleri mevcuttur. Birincisi çocuk doğduğu zaman göbeği kesilirken ebe tarafından verilir. Bunda arabî aylarının medlûlüne ehemmiyet verilir, meselâ: Muharrem ve Sefer aylarında «Muharrem, Sefer, Hasan, Hüseyin, Âşir», Rebiülevvel ve Rebiülâhır aylarında «Mehmet, Mustafa, Ahmet, Muhtar» vesaire gibi peygamber isimleri, Recepte «Recep», Şabanda «Şaban», Ramazanda «Ramazan», Kadir, «Kadir» Bayramda «Bayram, Kurban» isimleri ebe tarafından «adiyle dünyaya geldi» denerek verilir.

«Ezan adı» doğumun âzamî bir hafta veya on gününde nevzadın ku-

---

Sallandı bir eyyam arzı hareket
Yıkılan yıkıldı kalmadı ziynet
Haramzade olan almaz ibret
Olvakit hırsız olanı görsen.

FINDIK KADI HAKKINDAKİ MANZUMESİ

Fındık zade kadim ehli fukara
Bir vakit sabr ile oldu idare
Hak verdi soradan bak şu kadere
Haline şükr eyleyen cana ne dersin.

Hafızı kelâm hem ehli kuran
Bir vakit mektepte okuttu sıbyan
Şimdi üç kazaya hükm eder arslan
Yezdanın verdiği şana ne dersi.

Fındık Kadıyı tahattur ediyorum. Şişman ve çok obur bir zat idi. Hayli tuhaf fıkraları da halk arasında şayidir.

C. Aker

lağına baba veya münasip bir şahıs tarafından ezan okunmak suretiyle verilen isimdir.

III — İsimlerin, seçilmesinde ötedenberi riayet edilen ve el'an da bazı yerlerde yaşayan bir âdet vardır. Nevzada ölmüş akrabadan birinin ismini vermek. Bundan maksat; ecdadın hâtırasını her vakit yadü tezkâr etmektir.

IV — Çocuk doğmadan isim hazırlama âdeti mevcuttur. Meselâ: «Doğan kız olursa falan, oğlan olursa filân ismi vereceğim» gibi sözler sar fedilir. Bazan ana ile baba bu hususta mübahasaya tutuşurlar. Neticede ana bir kız ismi, baba bir oğlan ismi hazırlar. Nevzat kız ise anasının, oğlan ise babasının seçtiği ve hazırladığı isim verilir.

V — Çocuğu olmıyan veya ölü doğan veyahut doğduktan sonra yaşayıp kısa bir zamanda ölen çocukların idamei hayatları için kız ise annesinin, oğlan ise babasının ismi verilir. Anne ve babasının ismini taşıyan çocukların yaşayacağı kanaati vardır.

Bundan başka böyle çocuklara «Yaşar, Hayatî» gibi hayatla alâkadar isimler de verilir.

Çocuğa verilecek ismin seçilmesinde aile efradından en ziyade hakkı olan babadır. Bunu dede, nine, anne ve diğer akrabalar takip eder.

VI — Adsız çocuğa tesadüf etmedim. Cami kapısında, kırda veya herhangi bir mahalde bulunan çocuklara — piçlere — Abdullah ismi verilir. Çünkü babası meçhüldür. O Allahın kuludur.

VII — Doğumun bir haftası, âzamî on günü için — bazı yerlerde üç günlük iken — isim konur. Bunun muayyen günleri yoktur. Bazı muhafazakâr aileler isim konacak günü — mübarekliğine hürmetee — Pazartesi, Perşembe ve Cumaya tesadüf ettirriler.

VIII — Çocuğa ad verilirken yapılan merasim gayet basittir. Güneş doğduktan bir müddet sonra evin en büyük erkeği çocuğu başı sağa ve yüzü Kıbleye müteveccih olduğu halde kucağına alır. Yavaş sesle bir ezan okur. Müteakiben kararlaştırılan ismi çocuğun kulağına üç defa bağırır ve adı konmuş olur. Bu esnada çocuğa bir şey bağışlama âdeti yoktur.

IX — Çocuğa verilecek ismin seçilmesinde çocuğun hayat ve istikbali mevzuubahs değildir. Bunda isim seçmenin zevkiselimi hâkimdir. Bununla beraber isimlerin sahpileri aralarındaki tefavüt veya tetabuka göre söylenen bazı sözler vardır. Bunlardan tesbit edebildiğim şunlardır:

İsmi Kadir olup talii yaver olana «adı gibi kendisi de kaderli», «anası Kadir gecesi doğurmuş» dendiği gibi talihi menhus olduğu takdirde de

«adı Kadir emme kaderi kader değil» denir.

İsmi Salih, Zahit, Âbit olup ta kendisi de âbit ve mütteki ise «adının adamı», değilse «adının adamı değil» denir.

X — Bir mecliste orada bulunmıyanlardan biri anıldığı vakit iyi bir adam ise: «kulakları çınlasın, hıçkırıklar tutsun», fena bir kimse ise: «yüzünü Şeytan görsün, anmayın şu herifi, Şeytan kulağına kurşun» gibi sözler söylenir.

Bir ölü anıldığı takdirde sağlığında iyi ise: «Allah gani gani rahmet etsin, nur içinde yatsın, toprağı bol olsun, durağı Cennet olsun», fena ise: «akreplere lokma olasıca, Cehennem ateşlerinde yanasıca, öldü de kurtulduk» ve mümasili tâbirler kullanılır.

Ölü anılırken mecliste adaşı varsa: «adı benzemesin, Allah gecinden versin» gibi sözlerle adaşı ölüden teb'it için temennilerde bulunulur.

XI — «Adaş» tâbiri mevcuttur. Bir köy veya mahalle içinde bir ismi taşıyan müteaddit şahıs olabilir. Bunların hepsi hakikî adaş değildir. Adaş olmak için ahbaplara evvelâ bir ziyafet vermek ve adaş olduklarını bildirmek lâzımdır. Bundan sonra bu adamlar birbiri için kardeşten daha kıymetlidir.

Bir kimse adaşına bir iş yaptığı vakit ondan bedel istemez, bir şey verdiği vakit para almaz, başına bir kaza geldiği vakit bir kardeşten fazla çalışır ve üzülür, adaşı için — icap ederse — hayatını bile tehlikeye atmaktan çekinmez ve bu suretle adaşlık hukuk ve vezaifi yapmış olur.

Bu telâkki — «adaş» tâbiri kullanılmakla beraber — zamanımızda o kadar kuvvetli değildir. Çünkü şahsî menfaat buna mâni olmaktadır.

XII — Bazı isimlerin hususî telâffuzları vardır. Bunlardan tesbit edebildiğim yirmi dört tanesi şunlardır:

Gülsüm: Küsüm, Meryem:Mêrem, Emine: Emne, Fatma: Fadime, Ayşe: Âşa, Hatice: Hatçe, Kadriye: Kadirye, Huriye: Harya, Mehmet: Memet, Ahmet: Amet, Hüseyin; Hüsen, İsmail: İsmel, Recep: İrecep, Ramazan: İramazan, İramdan, Rifat: İrfat, Salih: Sali, Rasim: İrasim, Bayram: Baryam, İbrahim:İbram, İshak: İsah, Rukıye: Urkuş, Fahriye: Fahriş, Hayriye: Hayriş, Bedia: Bediş,

XIII — İsimlere müteallik «adı batasıca, adın kurusun, Şeytan adlı, adı ad amma kendi mert değil, adsız insan olur mu, ismi cismi bir değil, Fatmacığın adı olmaz, ad koymak, isim verme, peygamber adı, abdest al da adımı öyle an, adını seveyim, adına kurban olayım adı ad değil, berbat, adını sen mi koydun, adına bak tadna bak, adını duy da hayır um, adiyle dün-

KARADENİZ OYUN HAVALARI

Oyuncular bir halka halinde dizilip birbirlerinin ellerinden tutarlar. Kollar yukarı kalkar. Halkanın ortasında bir kemençeci bulunur. Oyun, kemençecinin bir işaretiyle başlar. Düz bir hareket halinde bir müddet devam ettikten sonra yine kemençecinin işaretiyle oyun «aşağı alınır» ki bu sıra oyuncuların en coşkun anıdır.

Şarkının söylenmesi: Kemençeci evvelâ söylenecek şarkının veya mâni serisinin bestesini çalar. Bu, şarkı söyliyeceklerin söylenecek şarkıyı hatırlamaları için bir hazırlık hareketidir.

Şarkı ya kemençeci veya bütün oyuncular, yahut ta oyunculardan biri

---

yaya geldi...» gibi tâbirler kullanılır.

XIV — İsimler üzerinde yapılmış bilmece, tekerleme, fırka vesaire işitmedim. Fakat çocukların biribirini kızdırmak ve kendilerini eğlendirmek için söyledikleri tekerleme kabilinden bir kaç şey vardır.

1 — Mustafa mıstık, arabaya kısdık, bir mum yakdık, seyrine bakdık.

2 — Osman, osurma düşman,

3 — Âşa aşık, telli kaşık, temizlenmez kirli bulaşık.

4 — Ali; zincirli deli.

5 — Kasım; kümeste kazım.

Bir kaç ta mâni vardır:

Oğlan adı Mehmettir
Sür cezveyi kaynat dur
Yar karşıdan gelirken
Kollarını oynat dur.

* * *

Oğlan adı ya Mehmet
Ağzı bal göğsü cennet
İki tokurcum bir demet
Gidi cilveli Mehmet

* * *

Oğlan adı ya Osman
Tarlası dolu bostan
Osmana giden kızlar
Giyer bin dallı nişan

* * *

Ramazanım Ramazan
Akşam size varacan
Eğer beni alırsan
Evinizde kalacan

* * *

Benim yarim Niyazi
Sevmez o kadar nazı
Yarim benden usanmış
Kaçırdım ben palazı

**

tarafından söylenir. Bir parçayı kemençecinin ikinci çalışında ağızla söylenmeğe başlanır. Bir mâni söylenip bittikten sonra ikinci beyit nakarat olarak tekrar edilir.

Her mâni arasında, oyuncular şarkı söylüyorlarsa, susarlar; kemençe bu parçayı bir kere daha tekrarlar. Bazan oyuncular susmazlar, kemençe gibi ses çıkararak ona refakat ederler.

1

Hey ettim koynuna
Geldi keleklileri [1]
Kayır Allahım kayır
Yangın yüreklileri

2

Çıkma ah yarim çıkma
Uzun kara ağaçlara
Sağa [2] bir şey olursa
Yazık kağu [3] saçlara

3

Dağın başında fener
Mum yanar yanar ener
Bizi kavuşturanın
Mezarına nur ener

4

Ay vurur bacasına
Kilim alacasına
Aldırdı sıçan otu
Yedirdi kocasına

5

İki gemi geliyor
Bir tanesi postadır
Ben demedim mi sa [4]
Benim yarim hastadır.

6

İşte gemi geliyor
Yelkenlerin kumaştan
Ne anam var ne babam
Yaratıldım bir taştan

[1] İri çıngırak.
[2] Sana.
[3] O saçlara.
[4] Sana.

7

Haydi gidelim haydi
Tarlaları kazmağa
Tutacağım bir kâtip
Tertlerimi [1] yazmağa

8

Cıgaramın dumanı
Keseyi [2] nefesimi
Bir türkücük söylesem
Tanrım mısın sesimi

9

Köprü altında desti
Kemer belimi kesti
Yapma ah yenge yapma
Oğlun yolumu kesti

10

Başındaki çemberi
Ya bağla, bağlıyayım
Söyle kimin yarısın
Oturup ağlıyayım

11

İşte yarım geliyor
Çarşıdadır, Foldadır
Yarım gelecek diye
İki gözüm yoldadır.

12

Ah gemici gemici
Karavana yiyici
Niye aldattın beni
Davun [1] zehir yiyici

[1] Dertlerimi.
[2] Kesiyor.
[1] Zehir zıkkım mânasına gelir.

13

Yaylanın çimenleri
Ne serindir ne serin
Gel otur konuşalım
Ne olursun a gelin

14

Bir çiçek aldım daldan
Bir de aldım çimneden
Aramız serin oldu
Ya sendendir ya benden

15

Köprü altında çiçek
Oraklan biçilecek
Yeni çeşme yaptırdım
Gelip kızlar içecek

16

Köprü altında buzlar
Tüfeğimde yaldızlar
Geldi geçti yanımdan
Karpuz memeli kızlar

17

Kül koydum kül tasına
Derenin ortasına
Fadime gelin oldu
Remzinin odasına

18

Kır atımı bağladım
Erikbeli sazına
Dolanayım cilvelim
Boncuklu boğazına

19

Kemençenin telleri
Sarmayı [1] direkleri
Ne hayındır ne hayın
Nenemin yürekleri

20

Ha şu dalda bir elma
Al değil de kırmızı
Alacak mısın beni
Sazoğun Fadimesi

[1] Sarmıyor.

21

Yaylanın çimeninde
Gel menine menine
Atladı kondu sinek
Şalvarının enine

22

Dut ağacı boyumca
Dut yemedim doyunca
Ağızım dilim kurusun
Yar demedim doyunca

Karların karasına
Kül koydum arasına
Seni melhem demişler
Yüreğimin yarasına

24

Kaşların kara idi
Gözlerin elâ idi
Kız senin güzelliğin
Başıma belâ idi

25

Kayığımın sereni
Tanımadım geleni
Acap nereye korlar
sevdalıktan öleni

26

Pahçesinin [1] dibinde
Peri bağırır peri
Kar yağdı kapattı
Konuştuğumuz yeri

27

Ayağım oldu yara
Basamıyorum yere
Ben kurbanlar olayım
Sen gibi güzel yara

28

Ayağında mesleri
Gelir yarin sesleri
Gül yağı gibi kokar
Yarimin nefesleri

[1] Bahçe.

İSTANBULDA DERLENMİŞ ATA SÖZLERİ

(Üst tarafı geçen sayıda)

Tesbih böceği gibi büzülür.

Testi kırılsa kulpu elinde kalır.

Tez binen, tez iner.

Tez giden tez yorulur.

Tilki masalı okur.

Tilki tilkiliğini anlatıncıya kadar post elden gider.

Tilkinin dolaşıp geleceği yer kürkçü dükkânıdır.

Tiril tiril titrer.

Timarhanecinin gözü kör olsun.

29

Gidin kayıklar gidin
Yarıma selâm edin
Yarimin uykularını
Gözüne haram edin

30

Saksıda limon dibi
Sarardım mum gibi
Ne gâvur ne müslüman
Çekmesin benim gibi

31

Kara kazan tazmaz mı
Yol buradan aşmaz mı
Merak etme sevdiğim
Ayrılan kavuşmaz mı?

32

Mavi işlik merdine
Nerden düştün göynüme
Her göynüme düşende
Kan damlar yüreğime

33

Karanfil deste gider
Kokusu dosta gider
Yarimi gören kızlar
Evine hasta gider

34

Kemençe çala çala
Ağırdı [1] bileklerim
Burada yarim yoktur
Yanayi [2] yüreklerim

[1] Ağrıdı.
[2] Yanıyor.

35

Karanfil hane hane
Toplarım tane tane
O benim sevdiciğim
Hanesinde bir tane

36

Kemençeci gel beri
Sana türkü söyleyim
Yarim burada yoktur
Kimle gönül eyleyim

37

Ayağımdaki yara
Gezmedendir gezmeden
Dün daha iyi idik
Böyle dertli gezmeden

38

Furun üstünde furun
Uşak ikeri durun
Nazlı yarim geliyor
Altın iskemle kurun

39

Dağda tepe olmaz mı
Tepeye kuş konmaz mı
Ben bir cahil çocuğum
Beni kızlar almaz mı

40

Dağlarda merelerde [1]
Gül suyu şişelerde
Herkes almış eşini
Ben kaldım köşelerde

[1] Mer'a.

Tırnağın varsa başını kaşı.
Tıngır elek tıngır tas.
Tok ağırlaması güçtür.
Tok açın halinden bilmez.
Tok evin aç kedileri.
Topal eşekle kervana karışır.
Tükürdüğünü yalamaz.
Tükürdüğün eli öpmez.
Turhallı, hep bir halli.
Tut kelin perçeminden.
Tut kuyruğundan vur duvara.
Tuttuğun hırsızı getir, gelmiyor, sen gel, bırakmıyor.
Tutamağı yok.
Tutumunu, tavrını beğenemiyorum.
Tuz ekmek haini.
Tuzlayım da kokma.
Üstüne mal etmez.
Üşenenin oğlu kızı olmamış
Üzüm üzüme baka baka kararır.
Üzümün çöpü var, armudun sapı var.
Üzümünü ye de bağını sorma.
Üzerleksin havvasın, her dertlere devasın.
Ucuzdur vardır illeti, bahalıdır vardır lezzeti.
Ucuz etin yahnisi tatsız olur.
Ucuz satan çabuk satar.
Ucuza dayanılmaz.
Uçan kuştan imdat umar.
Uçanla kaçan elinden kurtulmaz.
Uçan kuşa borcu var.
Ulu sözü dinlemiyen ölür.
Ummadığın taş baş yarar.
Unmadık hacıyı deve üstünde yılan sokar.
Un çuvalı gibi vurdukça tozar.
Unumuzu eledik, eleğimizi astık.
Utandıysa yüzüne kalbur tutsun.
Uyku ölümün kardeşidir.
Uyku uykunun mayasıdır.
Uyku geldi bedene, ne mutlu kalkıp gidene.
Uyuyan arslanı uyandırma.
Uyuyan yılanın kuyruğuna basma.
Uzunçarşı başında bir yalan söyler, alt başında kendisi de inanır.
Var evi kerem evi, yok evi verem evi.
Vakitsiz öten horuzu keserler.
Var kuvvetini bazuya verdi.
Var pirincintaşını ayıkla.
Vara var, yoka yok denir.
Vardan yoktan anlamaz.
Varla yok arasında bir şey.
Varlığa darlık olmaz.
Varsa borcun düşünme harcın.
Velisi delisi hepsi bir yerde.
Vemünelgaraip.
Veren el dert görmez.
Veren el alan elden üstündür.
Verdik kırkı gitti korku.
Vermeyince mabut, ne yapsın Mahmut.
Veresiye içen iki kere sarhoş olur.
Vur abalıya canı çıksın.
Vur deyince öldürür.
Vur dedilerse öldür demediler a.
Vurursan acıt, yedirirsen doyur.
Vurma korkağa cessur edersin.
Vücut kocar ama gönül kocamaz.
Ya alt ya üst.
Ya alırım, ya ölürüm.
Ya aldığını vermeli, ya almamalı.
Ya bu deveyi gütmeli, ya bu diyardan gitmeli.

(Devam edecek) **M. H. B.**